

# HIRVE-PARK

## DENDROIAST PARGIKS

Bastionide esisel, valdavalt vallikraavi ja osaliselt Wismari raveliini alal paiknev Hirvepark sai alguse, kui Tallinn aastal 1857 pärast Krimmi sõda (1854-1855) maakindluste nimekirjast kustutati. Hilisem pargiala anti rendile Eestimaa Aiandusühingule esindusliku dendroia ja arboreetumi rajamiseks. Tulevast parki nimetatigi toona Aiandusühingu aiaks.

Töödega tehti algust 1865. aastal. Esialgu sai istutusteks kasutada vaid kuivemaid-kõrgemaid kohti, peamiselt Wismari tänava äärsel ehk endist Wismari raveliini ala. Peaaegu kolmandik kogu vallikraavist jäi lihtsalt kasutuseta, kuna ala oli vesine, kohati lausa soostunud. Kuivendamist raskendas asjaolu, et seisvat põhjavett polnud kuhugi juhtida. Esialgu kaevati madalamasse kohta väike tiik, kuid see ei teinud olulist leevendust, sest puudus eelvool. Seejärel veeti vallikraavi ja madalamate lohude täiteks 50 000 hobusekoormat prahti ja mulda. Esialgseks eesmärgiks oli puukooli rajamine, et katsetada sobilikku istutusmaterjali leidmist metsade täiendamiseks sobivate võõrpuuliikidega.

1881.-90. aastatel rentis Eestimaa Metsaselts siit üht osa põhiliselt okaspuude kasvatamiseks Heinrich Kühnerti juhtimisel. Enamus istutusmaterjali toodi kohale Riist.

19.-20. sajandi vahetusel kavandas ala Friedrich Winkler, Heidelbergist pärit kunstikärneri ja aiaäri omaniku poeg ja toona sinise Aiandusühingu inspektor. Aia üht kolmandikku kasutati tulu saamiseks, ülejäänud osa dendroiaiana. Ettevalmistatud maale tehti peenrad, kuhu külvati kümme-kolme liiki välismaiseid okaspuuid, lisaks ka kodumaiseid liike, peamiselt kuuske ja mändi. Viimastest sai head istutusmaterjali, kuid esimesed katsed võõrpuuliikidega ebaõnnestusid. Ajapikku õpiti kasvatama ka võõrpuuliike ja eksoote. Suurem osa siin kasvatatud ja aklimatiseeritud istutusmaterjalist rändas edasi Eestimaa mõisaparkidesse, muidugi said oma osa ka Tallinna teised haljasalad, kuid osaliselt kasvab eksootilisi näidiseid sellest ajast Hirvepargis veel tänapäevani. Algul kasvatati siin ka hulgaliselt püsilliili.

1913.-14 korrastati hilisema linnaaedniku Hans Lepa juhtimisel Hirvepargi Toompea ja Wismari tänavate vaheline nurk, kus enne seda oli olnud aedniku elamu, kasvahoone ja viljapuude kasvuala. Sealsel pargiaasal paikneb täna admiral Johan Pitka monument.

Pärast I Maailmasõda, 1920. aastate algul plaaniti Hirveparki rajada botaanikaaed, kuid see ei õnnestunud. Selle asemel kujundati ala dendroiaiks.

Hirvepargi laiendamine sai teoks pärast 1923. aastat, kui linnal tekkisid ressursid rohevööndi korrastamiseks ja süsteemsemaks väljaehitamiseks. Tööd juhtis linnaaednik H. Lepp. Hirvepargi laiendamise jaoks ostis linn krundi ka eraomanikult.

Oma nime sai Hirvepark 1930. aastatel siia rajatud Hirveaia järgi, mis asus pargi Toompea tänava poolses osas. Hirveaeda toodud metskitsed siin küll hästi vastu ei pidanud, kuid andsid pargile nime. Pärast II Maailmasõda toodi parki skulptor Jaan Koorti skulptuuri „Metskits“ koopia, mis hiljem teiselalati Laia ja Vaksali tänava algusesse, kus see seisab tänaseni.

1936. aastal sai kogu pargist lõpuks Tallinna linna omand ja sellest kujundati avalik park linlastele. Wismari ja Toompea tänavate nurgal olev aed kujundati maastikuaias stiilis looklevate jalutusteedega pargiks, kus tihedamad osad vaheldusid väikeste pargiaasadega. Pargi juurdelõige, kus ilmneb funktsionalistlikule pargistilile omaseid jooni sirgete teede, ristkülikukujuliste muru- ja terrassipindade ning platsidega, ehitati 1935. aastal. Selles osas paikneb tänapäeval suur laste mänguväljak ja mitmeid skulptuure. Samal ajal rajati trepid pargist välja pääsemiseks, sh ka üles Falgi teele. Hirvepargi ehitamine loeti lõppenuks 1937. aastal, mil park sai tervikliku kuju.

HIRVEPARGI  
VAADE U 1910  
(ERAKOGU)



PARK 1907.  
AASTA PAIKU  
(ERAKOGU)

## SIIT SAI ALGUSE ESTI TAASISESEISVUMINE

1987. aasta 23. augustil toimus Hirvepargis, täpsemalt selle treppidel esimene rahva omaalgatuslik poliitiline meeleavaldus okupeeritud Eestis, mille eesmärgiks oli nõuda avalikult 23. augustil 1939. aastal Moskvast Saksamaa ja NSVLi vahel sõlmitud Molotovi-Ribbentropi pakti ja selle salaprotokollide avalikustamist, st Ida-Euroopa mõjusfäärideks jagamise tunnustamist, ning pakti tagajärgede likvideerimist. Korraldajaks olid endised poliitvangid. Samasisulist Eesti vabanemist nõukogude võimu alt nõudvat miitingut korraldati veel mitmel aastal 23. augustil. Lõpuks viisid need Hirvepargis alanud protsessid Eesti maa ja rahva ajaloo muutuseni ehk Eesti taasiseseisvumiseni järjepidevuse alusel 20. augustil 1991. aastal.

FALGI TEE



KESKONNAINVESTEERINGUTE KESKUS



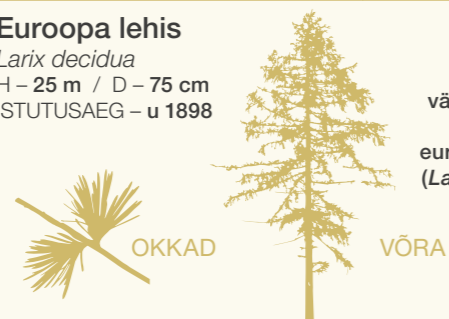
Trükitud 100% taaskasutatud paberile looduslikel värvidega põhinevate värvidega.

www.tallinn.ee/est/hirvepark

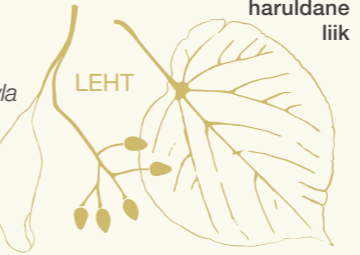
- › Üks Eesti taasiseseisvumise sümbolitest
- › Ainulaadse puittaimestikuga



<b>1 Pesajate lehtedega harilik vaher</b> <i>Acer platanoides</i> 'Cucullatum' H – 28 m / D – 67 cm ISTUTUSAEG – u 1898	Üks Euroopa suurimaid sordi isendeid
<b>2 Lõhislehine harilik vaher</b> <i>Acer platanoides</i> 'Dissectum' H – 9 m / D – 35 cm ISTUTUSAEG – u 1930	H – KÕRGUS D – RINNASDIAMEETER
<b>3 Puhkedes punaste lehtedega harilik vaher</b> <i>Acer platanoides</i> 'Schwedleri' H – 20 m / D – 89 cm ISTUTUSAEG – u 1898	 VILI
<b>4 Valgekirjude lehtedega mägivahter</b> <i>Acer pseudoplatanus</i> 'Leopoldii' H – 15 m / D – 30 cm ISTUTUSAEG – u 1937	Eesti vanim isend
<b>5 Lõhislehine hõbevahter</b> <i>Acer saccharinum</i> 'Wieri' H – 27 m / D – 94 cm ISTUTUSAEG – u 1898	Eesti suurim isend
<b>6 Punane hobukastan</b> <i>Aesculus xcarnea</i> Hariliku hobukastani ja Paawi hobukastani hübriid <i>Aesculus hippocastanum</i> x <i>Aesculus pavia</i> H – 9 m / D – 53 cm ISTUTUSAEG – u 1937	Tallinna vanim ja suurim isend
<b>7 Värd-hobukastan</b> <i>Aesculus xhybrida</i> Kollase hobukastani ja Paawi hobukastani hübriid <i>Aesculus octandra</i> x <i>Aesculus pavia</i> H – 13 m / D – 46 cm ISTUTUSAEG – u 1937	 ÖIS
<b>8 Harilik valgepöök</b> <i>Carpinus betulus</i> H – 24 m / D – 34 ja 35 ja 35 ja 23 ja 33 cm ISTUTUSAEG – u 1960	Tallinna kõrgeim isend

<b>9 Kõrgetüveline sarapuu</b> <i>Corylus colurna</i> H – 11 m / D – 34 cm ISTUTUSAEG – u 1937	 VILI
<b>10 Harilik pöök</b> <i>Fagus sylvatica</i> H – 18 m / D – 101 cm ISTUTUSAEG – u 1937	Üks jämedamateest Tallinna pöökidest
<b>11 Rippuvate okstega harilik saar ehk leinasaar</b> <i>Fraxinus excelsior</i> 'Pendula' H – 10 m / D – 47 cm ISTUTUSAEG – u 1937	Tallinna parkide üks jämedamaid sordi isendeid
<b>12 Kollasetäpiliste lehtedega pensilvaania saar</b> <i>Fraxinus pennsylvanica</i> 'Aucubifolia' H – 17 m / D – 33 cm ISTUTUSAEG – u 1960	Tõenäoliselt Eesti vanim isend
<b>13 Hall päklikpuu</b> <i>Juglans cinerea</i> H – 28 m / D – 95 cm ja 43 cm ISTUTUSAEG – u 1898	Tallinna kõrgeim isend
<b>14 Mandžuuria päklikpuu</b> <i>Juglans mandshurica</i> H – 21 m / D – 58 cm ISTUTUSAEG – u 1937	Tallinna kõrgeim isend
<b>15 Euroopa lehis</b> <i>Larix decidua</i> H – 25 m / D – 75 cm ISTUTUSAEG – u 1898	Dendroloogide seas segadust tekitanud puu – välisunnuste alusel on peetud eurojaapani lehiseks ( <i>Larix xmarschlinsii</i> )  OKKAD VÕRA
<b>16 Amuuri korgipuu</b> <i>Phellodendron amurense</i> H – 15 m / D – 59 cm ISTUTUSAEG – u 1906	Tallinna suurim isend

<b>17 Pappel</b> <i>Populus</i> 'Petrowskiana' Loorberpappi ja preeriapappi hübriid <i>Populus laurifolia</i> x <i>Populus deltoides</i> subsp. <i>monillifera</i> H – 35 m / D – 123 cm ISTUTUSAEG – u 1898	 LEHT Hirvepargi kõige jämedam, koos künnapuuga pargi kõrgeimad
<b>18 Harilik ebatsuuga</b> <i>Pseudotsuga menziesii</i> H – 32 m / D – 55 cm ISTUTUSAEG – u 1898	 KÄBI SEEMNED
<b>19 Sinihall ebatsuuga</b> <i>Pseudotsuga menziesii</i> var. <i>glauca</i> H – 28 m / D – 55 cm ISTUTUSAEG – u 1898	 KÄBI
<b>20 Kaukaasia tiibpäklikpuu</b> <i>Pterocarya fraxinifolia</i> H – 6 m / D – 12 cm ISTUTUSAEG – 2008	Dendroloogiline haruldus, istutatud 2008 1960-tel aastatel pargis hävinud puu asenduseks
<b>21 Harilik pirnipuu</b> <i>Pyrus communis</i> H – 19 m D – 39 cm; 19 ja 26 ja 17 cm ISTUTUSAEG – u 1910	Jäänuk koduaiast enne Hirvepargi laiendamist
<b>22 Harilik robiinia</b> <i>Robinia pseudoacacia</i> 3 puud rühmas H – 20 m / D – 45 cm ISTUTUSAEG – u 1937 H – 20 m / D – 40 cm ISTUTUSAEG – u 1937 H – 20 m / D – 30 cm ISTUTUSAEG – u 1937	Arvatavasti kõige vanemate tüvedega isendid Tallinnas  LEHT ÖIS
<b>23 Pooppuu</b> <i>Sorbus intermedia</i> H – 20 m / D – 97 cm ISTUTUSAEG – u 1882	Eesti jämedaim ning Mandri-Eesti kõrgeim pooppuu

<b>24 Jaapani sirel ehk jaapani ligustriin</b> <i>Syringa reticulata</i> H – 7 m / D – 19, 21, 25, 19, 21 ja 16 cm ISTUTUSAEG – u 1906	Tallinna kõige jämedamate harudega isend
<b>25 Ameerika pärn</b> <i>Tilia americana</i> H – 9 m / D – 11 cm ISTUTUSAEG – 2008	Momendil ainus puu Tallinna avalikus ruumis
<b>26 Läiklehine pärn</b> <i>Tilia xeuclhora</i> Hariliku pärna ja kaukaasia pärna hübriid <i>Tilia cordata</i> x <i>Tilia dasystyla</i> H – 13 m / D – 37 cm ISTUTUSAEG – u 1938	Tallinna haljastuses vanade puudena haruldane liik  LEHT VILI
<b>27 Suurelehine pärn</b> <i>Tilia platyphyllos</i> H – 23 m / D – 84 cm ISTUTUSAEG – u 1898	Hirvepargis oma liigi jämedaim isend
<b>28 Kollasevõrseline suurelehine pärn</b> <i>Tilia platyphyllos</i> 'Aurea' H – 13 m / D – 34 ja 36 cm ISTUTUSAEG – u 1937	Tõenäoliselt Eesti vanim sordi isend
<b>29 Laimunaja võraga läänepärn (keisripärn)</b> <i>Tilia xeuropaea</i> = <i>Tilia xvulgaris</i> 'Pallida' H – 26 m / D – 89 cm ISTUTUSAEG – u 1898	Hirvepargis sordi jämedaim isend. Hariliku pärna ja suurelehise pärna hübriid <i>Tilia cordata</i> x <i>Tilia platyphyllos</i> .
<b>30 Kurdlehine harilik jalakas</b> <i>Ulmus glabra</i> 'Crispa' H – 15 m / D – 39 cm ISTUTUSAEG – u 1898	Eesti suurim isend
<b>31 Künnapuu</b> <i>Ulmus laevis</i> H – 35 m / D – 115 cm ISTUTUSAEG – u 1882	Üks jämedamaid isendeid Tallinnas. Koos pappiga pargi kõrgeimad.

## AINULAADNE PUITTAIMESTIK

Hirvepark on nii Tallinna kui ka Eesti parkide hulgas puittaimestiku koosseisult ainulaadne, sest siin on suur erilise kasvukuju, lehekuju või -värvusega sortide osakaal. Siinsed pargipuud on tähelepanuväärsed oma vanuse, mõõtmete ja haruldusastme poolest. See on vähemalt osaliselt tingitud kasvukoha eripärast.

1906. aastal kasvas pargis 208 erinevat puittaimet, nendest 40 okaspuud ja üle 100 lehtpuu ning ligi 140 pöösast. I maailmasõja ajal jäid Hirvepargi noored taimed hooletusse ja palju taimi hävis. Vanuse tõttu on välja langenud enamus algselt pargis kasvanud igihaljaid okaspuid. Liigirikkus on ajapikku küll vähenenud, kuid see on ikka veel märkimisväärne. 2016. aasta sügisel kasvas Hirvepargis 104 nimetust puittaimi, neist võõramaiseid oli 91. Okaspuid oli 13, lehtpuid 59 ja pöösaid 32.

Toompea tänava pool tihedas puuderühmas paikneb Hirvepargi kõige haruldasem puu – pesajate lehtedega harilik vahter (*Acer platanoides*) 'Cucullatum' (1), mida kohtab vaid üksikutes kollektsioonides. See isend kuulub Euroopa suurimate hulka. Samas puude rühmas kasvavad mitmed pärnad (*Tilia* sp. sp.), hall päklikpuu (*Juglans cinerea*) (13), amuuri korgipuu (*Phellodendron amurense*) (16), mägivahter (*A. pseudoplatanus*) rohe-valgekirjude lehtedega sort 'Leopoldii' (4), punaselehised harilikud vahtrad 'Schwedleri' (3), Eesti üks kõrgemaid pooppuid (*Sorbus intermedia*) (23) ja pensilvaania saare (*Fraxinus pennsylvanica*) kollasetäpiliste lehtedega sort 'Aucubifolia' (12).

Wismari tänava pool kasvab hõbevahter (*Acer saccharinum*) lõhislehine sort 'Wieri' (5).

Eskarpmüüri ääres paiknevad kõrvuti põline punane hobukastan (*Aesculus xcarnea*) (6), harilik hobukastan (*Aesculus hippocastanum*) ja kolm harilikku robiiniat (*Robinia pseudoacacia*) (22). Üle jalgtee paikneb helekollaste õitega värd-hobukastan (*Aesculus xhybrida*) (7).

Pargi keskosas kasvavad lähestikku kõrgetüveline sarapuu (*Corylus colurna*) (9), hariliku saare (*Fraxinus excelsior*) rippuvate okstega sort 'Pendula' (11) ja mandžuuria päklikpuu (*Juglans mandshurica*) (14), hariliku jalaka (*Ulmus glabra*) kurdlehine sort 'Crispa' (30), künnapuu (*Ulmus laevis*) (31) ja suurelehise pärna (*Tilia platyphyllos*) kollasevõrseline sort 'Aurea' (27).

Pargipaviljoni läheduses paikneb kahara võraga harilik pöök (*Fagus sylvatica*) (10) ja eskarpmüüri pool hall päklikpuu (*Juglans cinerea*) (13).

Hirvepargi pöösastest on kahtlemata huviäratavam kahe pöösaga esindatud hariliku sarapuu (*Corylus avellana*) lõhislehine sort 'Heterophylla', kanada lodjapuu (*Viburnum lentago*), erinevad ebajasmiiini (*Philadelphus*) liigid ja teisendid ning sireli (*Syringa*) sordid.

## PARGIPAVILJON JA KUNSTITEOSED HIRVEPARGIS

1939. aastal projekteeris nimekas arhitekt Herbert Johanson parki paviljoni, kus oli enne sõda väike limonaadikohvik. Traditsionalistlikus stiilis paviljon on projekteeritud koos selle lähima ümbruse – trepistiku, tugimüüri ja terrassiga. Trepinurgale paigutati 1939. aastal Enn Roosi skulptuur „Karu“ (1), autori loomaskulptuuride hulgas esimene tähtsam töö.

Teise skulptuurina Hirvepargis tuleb mainida Ernst Kirsi kuju „Akt“ (2). 1966. aastal kavandatud ja Hirveparki paigutatud skulptuuri materjaliks kasutas autor punast graniiti.

Kolmas Hirvepargis asuv skulptuur on Ole Ehelaiu kavandatud „Vastsündinu“ (3), mis paigutati parki 1977. aastal. See on hallist graniidist kompaktne elevantipoja kuju, kes oleks justkui alles jalgadele tõusnud.

1968. aastal püstitati Hirvepargi Toompuiestee poolsesse ossa kunstnik Kristjan Rauale pühendatud hallidest graniitplokkidest monument (4), mille autorid on skulptor Kalju Reitel ja sisearhitekt Eha Reitel. Teost peetakse Kalju Reiteli üheks paremaks tööks. Monumendil on kujutatud stseene Kristjan Raua illustreeritud rahvuseeposest „Kalevipoeg“.

Hirvepargis Rootsi bastioni eskarpmüürile on 2011. aastal paigutatud Hirvepargi miitingu mälestustahvel (5) tekstiga: „23. augustil 1937 toimus Hirvepargis rahvakogunemine, mis tähistas Eesti taasiseseisvumise algust“.

Admiral Johan Pitka monument (6) oli algselt paigaldatud Kaarli puiestee ja Toompea tänava nurgale, kust see aga samal, 2002. aastal ka maha võeti, kuna krundile alustati okupatsioonide muuseumi ehitamist. Kuju autoriks on skulptor Tõnu Maarand. 2005. aastal algatati ja järgmisel aastal püstitati kuju palju suurejoonelisema ja tähendusrikkamana Toompea tänava äärde Hirvepargi nurka. Lisaks skulptor Maarandile liitus selle loomisse ka arhitekt Mart Kadarik.



PUUKOOLI-AEGNE HIRVEPARK, U 1903 (ERAKOGU)